

RETTSBOK
for
Hammerfest tingrett

MUNTlige FORHANDLINGER

Den 27. november 2003 ble rett holdt i tinghuset, rettssal nr. 1, Parkgt. 14, 2. etg.,
9600 Hammerfest.

Dommer: Dommerfullmektig Morten Kjær Enger

Protokollfører: Dommeren

Saknr.: 2003-00581D

Saksøker: Reinbeitedistrikt 14A v styrets leder Samuel John N. Anti

Prosessfullmektig: Advokat Geir Haugen

Saksøkt: Staten v/Forsvarsdepartementet

Prosessfullmektig: Regjeringsadvokaten ved advokat Ole Wetlesen Borge

Saken gjelder: Krav om stans av Forsvarets flybombeaktivitet i Halkavarrc

Til stede: Reinbeitedistrikt 14 A v/Samuel John N. Anti, Aslak M. Eira og
Anne Kirsten Eira.
Advokat Geir Haugen
Virksomhetsansvarlig Hans Petter Dalslett
Skytsfeltforvalter Knut Emil Helgesen
Major Geir Ødegård
Advokat Ole Wetlesen Borge

Geir Ødegård og Knut Emil Helgesen skal begge avgi vitneforklaring. I medhold av tvml. § 213, 2. ledd, gis de begge anledning til å være til stede under hele rettsmøtet.

Det fremkom på forespørsel ingen innsigelser mot dommerens habilitet eller sakens fremme, hvorefter retten ble erklært for lovlig satt.

Saksøker ved sin prosessfullmektig fikk ordet og redegjorde for sin parts syn, og nedla slik

p å s t a n d :

1. Staten v/Forsvarsdepartementet pålegges å stanse all flybombing fra dags dato til det blir truffet en rettskraftig domsavgjørelse for at det foreligger en gyldig ekspropriasjonstillatelse i forhold til reinbeitedistrikt 14 a.
2. Reibeitedistrikt 14A v/leder Samuel John N, Anti tilkjennes sakens omkostninger.

Saksøkte ved sin prosessfullmektig fikk ordet og redegjorde for sin parts syn, og nedla slik

p å s t a n d :

1. Staten v/Forsvarsdepartementet frifinnes.
2. Staten v/Forsvarsdepartementet tilkjennes sakens omkostninger med tillegg av lovens forsinkelsesrente fra forfall til betaling finner sted.

Retten bestemte etter samråd med prosessfullmektigene at alle med saksforberedelsen fremlagte dokumenter var å anse som dokumentert i saken. De oppleste deler er markert med strek.

Som nye dokumenter fremla saksøkers prosessfullmektig:

1. Brev fra Karasjok Flyttsamslag til Finnmark Landforsvar av 22. feb. 1966.
2. Brev fra Reinbeitedistrikt 14A til Fylkesmannen i Finnmark av 04. september 1970.
3. Brev fra Fylkesmannen i Finnmark til Utvalget til vurdering av forsvarets øvingsmuligheter av 04. august 1971.
4. Brev fra Forsvarets bygningstjeneste av 27. juni 1973 til Høesteretsadvokat Bjørn Dalan.
5. Brev fra Norges reindriftssamers landsforening til Fylkesmannen i Finnmark av 05. juli 1971.
6. Kart over området.

Som nye dokumenter fremla saksøktes prosessfullmektig:

Bilder fra Halkavarre.

Fremsto saksøker:**Navn: Samuel John Nilsen Anti****yrke/stilling: Reineier og styreleder i Reinbeitedistrikt 14 A.****bopel: Karasjok.**

som formantes, avga forsikring på ære og samvittighet og forklarte seg.

Fremsto 1. vitne:**navn: Knut Emil Helgesen****født: 22.09.60****bor: Lakselv****yrke/stilling: Skytefeltforvalter:**

Vitnet var kjent med hva saken gjelder. Formantes, avga forsikring og forklarte seg.

Fremsto 2. vitne:**navn: Geir Ødegård****født: 09.08.67****bor: Riskestien 52, 5029 Moss****yrke/stilling: Faggruppeleder for jagerfly**

Vitnet var kjent med hva saken gjelder. Formantes, avga forsikring og forklarte seg.

Med dette var bevisførselen avsluttet.

Saksøkers prosessfullmektig fikk ordet til avsluttende prosedyre og fastholdt påstanden.

Saksøktets prosessfullmektig fikk ordet til avsluttende prosedyre og fastholdt påstanden.

Prosessfullmektigene hadde deretter anledning til å få ordet en gang hver.

Dommeren erklærte forhandlingene for avsluttet.

Omkostningsoppgaver fremlegges innen i morgen.

Det var adgang til å se rettsboken.

Rettsmøtet varte fra kl. 09.00 til kl. 17.00.

Retten hevet.

Morten Kjær Enger

Hammerfest tingrett

År 2003 den 01. desember 2003 ble rett satt i Hammerfest tingrett

Dommer: Dommerfullmektig Morten Kjær Enger
med alminnelig bemyndigelse

Protokollfører: Dommeren

Sak nr.: 03-581D

Saksøker: Reinbitedistrikt 14 A v/ styrets leder Samuel John N. Anti

Prosessfullmektig: Advokat Geir Haugen, Postboks 190, 1851 Mysen

Saksøkt: Staten v/ Forsvarsdepartementet

Prosessfullmektig: Regjeringsadvokaten v/ advokat Ole Wellesen Borge

Det ble den 01. desember 2003 satt rett på dommerens kontor i tinghuset i Hammerfest, og med kun dommeren til stede ble det avsagt slik

kjennelse:

Ved begjæring av 17. november 2003, innkommet tingretten 19. november, har advokat Geir Haugen på vegne av Reinbeitedistrikt 14 A begjært midlertidig forføyning overfor Staten v/Forsvarsdepartementet. Advokat Ole Wetlesen Borge har på vegne av Staten v/ Forsvarsdepartementet ved tilsvarende av 25. november, innkommet retten 26. november, tatt til gjenmæle i saken.

Retten besluttet avholdt muntlige forhandlinger, jfr. tvangsfullbyrdelsesloven (tvfl) § 15-7, 1. ledd. Muntlige forhandlinger ble avholdt 27. november i tinghuset i Hammerfest. Under forhandlingene var saksøker representert ved Samuel John N. Anti, Aslak M. Bira og Anne Kirsten Bira. Som prosessfullmektig møtte advokat Geir Haugen. For saksøkte møtte virksomhetsansvarlig Hans Petter Dalslett, og som prosessfullmektig møtte advokat Ole Wetlesen Borge fra Regjeringsadvokaten. Under forhandlingene ble det avgitt forklaring av saksøker ved Samuel John N. Anti, samt foretatt slik vitneførsel, fremleggelse og dokumentasjon som følger av rettsboken.

1. Sakens bakgrunn

Halkavarre skytefelt ligger i Porsanger kommune i Finnmark fylke, og utgjør et areal på omlag 80 km². Både reindriften og Forsvaret har interesser i dette området. Det skal i det følgende gis en kort redegjørelse av de faktiske forhold og den prosess, som har ført frem til den foreliggende begjæring om midlertidig forføyning, hvor det kreves stans av all flybombeaktivitet i Halkavarre skytefelt.

I 1955 inngikk Forsvaret kontrakt med Statsskog SF om feste av skytefeltet Porsangmoen, som utgjør et areal på omlag 120 km². I 1966 fikk forsvaret også feste det tilgrensede området Halkavarre, hvorefter dette i 1968 ble tatt i bruk som øvelse- og skytefelt. Festekontraktene utløp i henholdsvis 1989 og 1996, men har senere blitt forlenget. Halkavarre/Porsangmoen fungerer i dag som skyte- og øvingsfelt og hører inn under Garnisonen i Porsanger.

Ved etableringen av skytefeltet i Halkavarre hadde den samiske reindriften i området allerede eksistert i lang tid. Området hører inn under reinbeitedistrikt 14 A.

Reinbeitedistrikt 14 A består av 25 driftsenheter, som forvalter et område på 1997 km², og av dette er 1237 km² tilgjengelig som beiteland for reinen. Halkavarre skytefelt er i hovedsak sommerbeiteland for reinen. I tillegg anvendes det til nødbeite/tilleggsbeite om høsten og tidlig vinter. Beitetiden er fastsatt til 01. april - 15 november.

Det ble ikke ytet erstatning til reindriften i forbindelse med etableringen av skyte- og øvingsfeltene i Halkavarre/Porsangmoen. Riktignok var erstatningsspørsmålet gjenstand for en viss diskusjon i forkant av etableringen av Halkavarre skytefelt, men reelle forhandlinger startet først i etterkant av Høyesteretts avgjørelse inntatt i Rt. 1968 s. 429 (Altevanndommen), hvor det prinsipielt ble fastslått at reindriften nyter et ekspropriasjonsrettslig vern. Forhandlingene mellom Forsvaret og Reinbeitedistrikt 14 A førte ikke frem og Forsvarsdepartementet tok derfor ut skjønnsbegjæring i 1979. Et omstridt spørsmål i forbindelse med skjønnet, var om erstatning for fremtidig tap skulle tas med. I den anledning skrev Reinbeitedistriktets prosessfullmektig til Forsvarsdepartementet, med et forslag til tillegg til skjønnsforutsetningene. Det hitsettes fra brevet av 22. april 1981:

"Reinbeitedistrikt 14 A har ved å akseptere skjønn for fremtidig tap, ikke på noen måte fraskrevet seg sin eventuelle rett til å kreve Forsvaret fjernet fra områdene. Senest 2 år før utløpet av festekontraktene skal Distriktet v/Tillitsmannsutvalget gis skriftlig varsel dersom Forsvaret ønsker å fortsette virksomheten. Det opptas da forhandlinger med tillitsmannsutvalget, og dersom partene ikke kommer til enighet, må Forsvaret eventuelt søke om ekspropriasjonstillatelse."

Staten v/Regjeringsadvokaten v/advokat Johan Fr. Remmen, svarte følgende ved brev av 27. august 1981:

"Staten aksepterer at erstatning for fremtidig tap frem til utløpet av festekontraktene fastsettes som årlige erstatning.

...

Jeg kan imidlertid bekrefte at hvis forsvaret ønsker å fortsette virksomheten må det i forhold til de berørte reindriftsinteresser enten oppnås enighet om en minnelig ordning eller treffes et ekspropriasjonsvedtak.

Forsvarsdepartementet er inneforstått med dette forhold og også inneforstått med at reinbeitedistrikt 14A ved å akseptere skjønn for fremtidige tap ikke har ment å fraskrive seg den rett de eventuelt måtte mene å ha til å kreve at forsvaret fjerner seg fra områdene."

Skjønn i saken ble avsagt den 16. august 1982 og overskjønn den 01. februar 1985. Overskjønnet ble anket til Høyesterett, som avsa dom 18. desember 1986 (Rt. 1986 s. 1370).

Etter 1989 og 1996, har det vært ført forhandlinger mellom Forsvaret og Reinbeitedistriktet, uten at dette har resultert i noen minnelig ordning. Forsvaret har heller ikke krevd områdene ekspropriert. I forhandlingsperioden har Forsvaret løpende betalt erstatning til Reinbeitedistrikt 14 A, i samsvar med de satser som ble fastsatt i skjønnsprosessen.

I 2001 begjærte Reinbeitedistrikt 14 A midlertidig forføyning overfor Forsvarsdepartementet. Påstanden den gang lød slik:

"Staten v/ Forsvarsdepartementet pålegges å:

- a) stanse flybombing etter 01. mars 2001*
- b) stanse all virksomhet i Halkavarre i tiden 01. april – 23. juni og 01. august – 15. november*
- c) stanse bruk av den nye skytebanen med bevegelige mål i april og 01. august – 15. november*

inntil det foreligger en rettskraftig rettsavgjørelse som bestemmer rettsforholdet mellom Forsvaret og reinbeitedistrikt 14 A."

Hammerfest namsrett avsa kjennelse 23. april 2001, hvor saksøkeren ikke ble gitt medhold i sitt krav. Også i etterkant av denne avgjørelsen har det vært ført forhandlinger mellom partene. Nytt forhandlingsmøte var således berammet til 19. november 2003. Advokat Haugen meddelte imidlertid Forsvarsbygg pr. telefon den

17. november, at det var tatt ut begjæring om midlertidig forføyning, og at reinbeitedistriktet derfor ikke var interessert i ytterligere møtedeltakelse.

For så vidt gjelder omfanget av Forsvarets bruk av Halkavarre nevnes at i perioden frem til 1988 ble våpenflyvninger foretatt i 35-45 virkedager årlig. De årlige våpenflyvningene opphørte i 1988, og ble ikke gjenopptatt før i 1997. I 2003 har det til nå vært foretatt 7 dager med våpenflyvninger, i forbindelse med øvelsen "Nordavind", som er en årlig øvelse som foregår over 2 uker i august-september. I tillegg er det planlagt ytterligere 3 dager med våpenflyvninger i tidsrommet 01.-03 desember, i forbindelse med øvelsen "Snow-goose". I denne øvelsen deltar også britiske jagerfly. Neste år er det i tillegg til "Nordavind" og "Snow-goose", planer om en øvelse i uke 5-8 ("snow-factor"), hvor det formentlig også vil forekomme luft til bakke-aktivitet. Det nærmere innholdet i denne øvelsen er ennå ikke klarlagt. Dropp av skarpe våpen foregår innenfor et målområde av 800 x 900 meter. Rundt dette feltet er det en sikkerhetssone. For øvrig nevnes at den totale militære aktiviteten i Halkavarre og Porsangmocrn har gått betydelig ned de siste årene, ved blant annet at stridsvogntropp, luftvern batteri, middelstungt feltartilleri er blitt nedlagt. Av denne grunn er alt tungt kjøretøymateriell fjernet og erstattet med lette kjøretøyer.

Det er i hovedsak øvelsen "Snow-goose", og likeledes det forhold at saksøker er av den oppfatning at Forsvaret har planer om fremtidige årlige våpenflyvninger i Halkavarre i et omfang av 22 uker, som har vært utslagsgivende for at foreliggende begjæring om midlertidig forføyning er tatt ut.

2. Partenes anførsler og påstander

Saksøkeren har i hovedsak anført:

Grunnen til at det nå fremsettes en ny begjæring om midlertidig forføyning, er at noen av de forutsetninger som namsretten la til grunn i 2001 for å frifinne Staten ikke lenger foreligger. Situasjonen i dag er at det ikke foreligger noen avtale mellom partene eller ekspropriasjonstillatelse, slik at Forsvaret overfor Reinbeitedistrikt 14 A ikke har hjemmel for sin bruk av Halkavarre skytefelt. I hvert fall har de ikke hjemmel til å utøve så omfattende bombing som det nå er tale om.

Samisk reindrift har et selvstendig rettsgrunnlag etablert gjennom sedvane og alders tids bruk. I tillegg nyter reindriften et folkerettslig vern i kraft av deres status som minoritet og urfolk. Folkeretten oppstiller en skranke som under enhver omstendighet er overtrådt.

Det anføres at Forsvarets aktivitet i området er av et slikt omfang at det truer eksistensgrunnlaget for reindriften i området, og at det derfor innebærer en krenkelse av FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter av 1966 (SP) art. 27. At det nå planlegges 22 uker i året med flybombeaktivitet gjør dette enda klarere. For øvrig er det ikke hjemmel for at utenlandske fly skal få trene i området.

Det anføres at ved flybombing går flyene ned i lav høyde flere kilometer fra målet, noe som innebærer at det ikke bare er området rundt nedslagsfeltet som blir utsatt for forstyrrelser, men også områder utenfor skytefeltet. Dette er med på å forsterke inngrepets omfang, slik at det rammes av folkerettens minoritetsvern.

Det anføres at staten er uberettiget i området, ikke bare erstatningspliktig. Høyesteretts uttalelse i Rt. 1986 s. 1370 (på s. 1377), gjaldt etableringen av Garnisonen i Porsanger, og ikke etableringen av Halkavarre skytefelt. Bakgrunnen for erklæringen fra advokat Remmen, på vegne av Forsvarsdepartementet, var at Reinbeitedistriktet så det som hensiktsmessig å utsette domstolsprøvingen av rettighetsspørsmålet til Samerettsutvalget var ferdig med sin utredning.

Det anføres i videre at namsrettens bærende argument i sin kjennelse av 2001 var henvisningen til Mauken-dommen, og at dette ikke er treffende ettersom det i den saken – til forskjell fra nærværende sak - ikke fantes eksisterende reindrift da Forsvaret etablerte seg i det omtviste området.

Det anføres også at reindriftens rettigheter ble drøftet i forkant av etableringen av Halkavarre skytefelt. Dette ble ikke belyst ved behandlingen i namsretten i 2001.

Dersom det skulle bli gitt ekspropriasjonstillatelse, vil saksøker reise ugyldighetsinnsigelse, på det grunnlag at den militære aktiviteten i Halkavarre skytefelt strider mot folkerettens minoritetsvern. I følge den praksis som foreligger for

FNs menneskerettskomite vedrørende SP art. 27, vil Reinbeitedistriktet stå svært sterkt med hensyn til å vinne frem.

Det er etter dette sannsynliggjort at flybombingen i Halkavarre er uhjemlet og i strid med Reinbeitedistriktets rettigheter.

For så vidt gjelder sikringsgrunn anføres det at det er nødvendig å få stanset flybombingen på kort sikt for å hindre at reindriften blir påført omfattende skader og ulemper i uke 49 p.g.a de vanskelige beite- og driftsforholdene, men også for å avverge vesentlige skader i reinbeiteområdet når det nå skal flybombes 22 uker i året. Det vil være svært vanskelig å sette det aktuelle området tilbake i den samme forfatning som før, dersom tiltakene gjennomføres. Det pekes spesielt på forurensningsfaren, hvor senere tids undersøkelser viser at flybombinger forårsaker forurensninger. Det sikkerhetsmessige aspekt må også telle sterkt. Med så omfattende bombing, må en regne med en viss feilmargin. Det er av disse grunner påkrevd med en midlertidig forføyning for å avverge ytterligere skader og ulemper for reindriften. Det må legges til grunn at det er sannsynliggjort sikringsgrunn, jfr. tvfl § 15-2, 1. ledd og da spesielt bokstav b).

Det anføres videre at tvfl § 15-2, 2. ledd ikke kommer til anvendelse, fordi de verdier som i denne saken står på spill fra saksøkersiden har langt større verdi enn den interesse som Forsvarets aktivitet representerer. I denne sammenheng må det legges særskilt vekt på at Norge har forpliktet seg internasjonalt til å sikre vern av reindriftssamenes interesser. Det må også legges vekt på at saksøkte har hatt mange år på seg til å ordne rettsforholdet til reindriften, uten at dette synes å ha hatt høy prioritet.

Det ble nedlagt slik

p å s t a n d :

1. Staten v/Forsvarsdepartementet pålegges å stanse all flybombing fra dags dato til det blir truffet en rettskraftig domsavgjørelse for at det foreligger en gyldig ekspropriasjonstillatelse i forhold til reinbeitedistrikt 14 a.
2. Reibeitedistrikt 14A v/leder Samuel John N, Anti tilkjennes sakens omkostninger.

Saksøkte har i hovedsak anført:

Etter statens syn har Forsvaret lovlig adkomst til feltet overfor reindriften, og det kan her vises til Hammerfest namsretts kjennelse av 10. april 2001. De betraktninger som fremgår der har fremdeles gyldighet. Høyesteretts dom i 1986 gjaldt også Halkavarre. Det erkjennes at brevet fra advokat Remmen i 1981 kompliserer bildet noe. Men det kan ikke av dette utledes at staten har innrømmet manglende adkomst til området. Man godtok kun at samene hadde et ønske om å prøve adkomstspørsmålet ved en senere anledning. Staten har videre agert i samsvar med forutsetningene i så vel nevnte brev som namsrettskjennelsen, ved å arbeide videre med sikte på ekspropriasjon eller komme frem til en minnelig ordning.

Pågående bruk ligger godt innenfor lovlig adkomst. Selv med en betydelig økning av aktiviteten i Halkavarre, vil dette ikke medføre at staten må ekspropriere.

I forhold til SP art. 27 kan Staten for det første ikke se at det er sannsynliggjort at flybombing i det planlagte omfang representerer noen trussel mot reindriftens eksistens i distriktet. Vel er det så at det enkelte tiltak ikke kan betraktes isolert i forhold til artikkelen, men heller ikke når denne aktiviteten sees i sammenheng med øvrige statlige inngrep i skytefeltet er det påvist at reinbeitedistriktet nektes utøvelsen sin næring. Det vises også til at reindriften i Reinbeitedistrikt 14 A, m.h.t. slaktevekt og reintall, har utviklet seg i tråd med reindriften ellers i Øst-Finmark.

Det er med dette ikke sannsynliggjort noe krav fra saksøkerens side.

For så vidt gjelder sikringsgrunn anføres det at det ikke er anledning til å beite i skytefeltet før 01. april neste år. De sikkerhetsmessige og miljømessige forhold blir fortløpende ivarettatt gjennom målinger av forurensingen i området, blindgjengersøk og revegetering. Før skarpe våpenflyvninger gjennomføres, blir det brakt på det rene om det er folk eller rein i området. Staten har utført skarpe våpenflyvninger i skytefeltet i flere tiår. Det må også her tillegges vekt at denne aktiviteten ikke har vært til hinder for at reindriften i distriktet har fått utvikle seg i tråd med reindriften ellers i Øst-Finmark. Det er heller ikke påvist noe økonomisk tap.

Det foreligger videre ikke på kort sikt konkrete planer om å utføre skarpe våpenflyvninger i noe vesentlig annet omfang enn hva som hittil har vært gjennomført. Etter dette kan ikke Staten se at den pågående øvelse "Snow-goose" eller de øvrige planlagte øvelser, kan medføre noen "vesentlig skade eller ulempe" for reindriften, jfr. tvfl § 15-2, 1. ledd bokstav b).

Det anføres videre at Forsvaret etter en helhetsvurdering må få fortsette med flybombing i feltet. Det er av stor sikkerhetspolitisk viktighet at norske og/eller allierte flyvere kan øve i feltet. På den annen side må det konstateres at reindriften har vært i stand til å utøve sin virksomhet til tross for slik aktivitet de siste 35 årene. Det er intet som tilsier at dets driftsforhold vil bli forverret som følge av den pågående eller planlagte luft til bakke-aktiviteten i skytefeltet.

Saksøkte har nedlagt slik

p å s t a n d :

1. Staten v/Forsvarsdepartementet frifinnes.
2. Staten v/Forsvarsdepartementet tilkjennes sakens omkostninger med tillegg av lovens forsinkelseserente fra forfall til betaling finner sted.

3. Rettens vurdering:

Hjemmelsgrunnlaget for midlertidig forføyning gis i tvangsfullbyrdelsesloven (tvfl) kap 15. Det følger av lovens §§ 15-1 og 15-2, jfr. § 15-6 at saksøker – for å få medhold - må sannsynliggjøre et krav og en sikringsgrunn. I tillegg må retten foreta en konkret helhetsvurdering.

Retten starter med spørsmålet om saksøker har sannsynliggjort sitt rettskrav, som går ut på at all flybombing i Halkavarre må opphøre, fordi dette strider mot reindriftens rettigheter i området.

Saksøker har for det første hevdet at Forsvaret ikke har lovlig adkomst til Halkavarre, ettersom det i dag verken er inngått noen avtale eller foreligger gyldig ekspropriasjonstillatelse. Retten bemerker her innledningsvis at det rettslige utgangspunkt må være at etableringer som fant sted før Høyesterett avsa dom i

Altevann-saken i 1968 (Rt. 1968 s. 429), ikke er å anse som rettsstridige overfor reindriften. Retten legger til grunn som bevist at etableringen av Halkavarre skytefelt fant sted før dette tidspunkt, og utgangspunktet vil således være at etableringen var lovlig, uten at det foreligger noe særskilt rettsgrunnlag i form av avtale eller ekspropriasjon overfor reindriftsnæringen. Høyesterett uttalte således i dom inntatt i Rt. 1986 s. 1370, på side 1377, at:

"Under hevnisningen til prosedyren, vil jeg nevne at det ikke kan være riktig å anse etableringen av Garnisonen i Porsanger som rettsstridig i forhold til reindriftsnæringen. Det har senere skjedd en utvikling når det gjelder det rettsvern denne næring har, men dette kan ikke gi grunnlag for å anse tidligere etablert virksomhet som rettsstridig.."

Selv om det skulle være slik – som saksøkeren har hevdet - at denne uttalelsen ikke gjaldt direkte for Halkavarre skytefelt, fremstår den likevel som prinsipiell, slik at synspunktet etter rettens syn får betydning også ved vurderingen av rettighetsforholdet i foreliggende sak.

Saksøker har i retten hevdet at nytt i dag - i forhold til da saken ble behandlet i namsretten i 2001 – er at det er blitt belyst at det allerede på midten av 1960-tallet var kontakt mellom reindriften og Forsvaret vedrørende erstatning for etableringen av Halkavarre skytefelt. Retten kan imidlertid ikke se at det vil få rettslig betydning for etableringens gyldighet, at Forsvaret var klar over at det kunne bli tale om å yte erstatninger til reindriften. Retten finner således ikke at dette forhold røkker ved det rettslige utgangspunkt, om at statens aktivitet – og da også luft til bakke-øvelser – i Halkavarre er lovlig.

Spørsmålet blir så om det i dag og i denne saken gjør seg gjeldende særskilte faktiske eller rettslige forhold som berettiger til en annen vurdering av det omtvistede rettsforhold. Et kompliserende aspekt ved saken knytter seg for det første til brevet fra Regjeringsadvokaten v/advokat Johan Fr. Remmen av 27. august 1981 til Reinbeittdistriktets prosessfullmektig. Brevet er gjengitt ovenfor under punkt 1. Strengt språklig fortolket sies det i brevet intet om adkomst. Det er på den annen side nærliggende å slutte at anvisningen vedrørende ekspropriasjon også innebærer en

erkjennelse av manglende adkomst og likeledes en korresponderende tilkjennegivelse av den samiske reindriftens fortrinnsrett. Retten deler imidlertid synspunktene som følger av Hammerfest namsretts kjennelse av 2001 (side 16 i rettsboken), om at det har formodningen mot seg at Staten i denne saken inntok et annet standpunkt m.h.t til sin rettslige posisjon, enn man med styrke hevdet i andre saker. Retten har på denne bakgrunn – i likhet med namsretten – kommet til at brevet fra Regjeringsadvokaten v/advokat Remmen ikke innebærer noen innrømmelse av manglende adkomst, eller oppgivelse av lovlig adkomst. Retten finner likevel grunn til å bemerke at dette spørsmålet volder stor tvil, men retten har ikke funnet at saksøker har sannsynliggjort noe krav alene ut fra dette.

Det som imidlertid etter rettens syn kan utledes av brevet, er at man gir et bindende tilsagn om hvordan Forsvaret skal forholde seg ved utløpet av festekontraktene og skjønnsperioden. Spørsmålet blir således om Forsvaret har agert i samsvar med dette. Retten kan ut fra bevisvurderingen ikke se annet enn at så er tilfelle. Grunnen til at det i dag ikke er gjennomført ekspropriasjon, synes å være at man i det lengste har bestrebet seg på å komme frem til en minnelig ordning. At dette har vist seg å være problematisk, hvilket skyldes at partene har diametrale interesser i området og likeledes diametrale oppfatninger om rettighetsforholdet, kan etter rettens syn ikke alene tilskrives Staten. Det nevnes i denne sammenheng at Forsvaret i hele forhandlingsperioden har betalt erstatning til Reinbeitedistriktet i samsvar med de satsene som ble fastsatt i skjønnsprosessen. Også erstatning for manglende indeksregulering med renter er ytet. Endelig har Forsvaret betalt Reinbeitedistriktets utgifter til juridisk bistand i forbindelse med den planlagte ekspropriasjonsprosess. Av disse grunner kan heller ikke Forsvarets handlemåte - etter rettens oppfatning - innebære at Forsvaret i dag står uten gyldig adkomst til området.

Videre er det et spørsmål om den opptrapping av flybombeaktivitet som nå skjer, innebærer så store skader og ulemper for reindriften i forhold til tidligere, at det utløser et krav om at Forsvaret må innhente ekspropriasjonstillatelse. Hålogaland lagmannsrett uttalte om reindriftens "tålegrense" i dom av 14. august 1998 (Mauken), blant annet at:

"Etter lagmannsrettens oppfatning er det et viktig moment at det dreier seg om utvidelse av eksisterende, lovlig etablert virksomhet, ikke om et helt nytt tiltak. Også ved utvidelse av eksisterende virksomhet må det imidlertid antas at det går en grense. Vesentlige inngrep som medfører at reindriften i realiteten fortrenses fra et større område, vil ikke kunne gjennomføres uten ekspropriasjon i forhold til reindriftnæringen."

Etter rettens syn må disse betraktninger tillegges relevans også i forhold til nærværende sak, selv om det i Mauken-saken ikke forelå noen eksisterende samisk reindrift på tidspunktet da forsvaret etablerte seg i det omtvistede området. Som nevnt ovenfor har Forsvaret gjennom den pågående øvelsen "Snow-geese", planer om å gjennomføre våpenflyvninger i Halkavarre i tidsrommet 01.-03. desember i år. Den totale økningen av dager med flydropp fra 2001-nivået er således 3 dager. Det vil under øvelsen bli sluppet treningsbomber på en vekt av 3 kg. Nedslagsfeltet for bombingene utgjør et areal på 800 x 900 meter. Utenfor dette har man et sikkerhetsområde. Retten legger til grunn at den skadelige effekt denne bombingene har på terrenget er begrenset, blant annet fordi det normalt er tette i bakken. Et viktig aspekt er likeledes at reinen ikke skal beite i området i dette tidsrommet. Ser man på den fremtidige bruk, er det på det rene at det til neste år i tillegg til øvelsene "Nordavind" og "Snow-geese", er planer om våpenflyvninger i ukene 5-8 ("Snow-factor"). Denne øvelsen er imidlertid foreløpig kun på planleggingsstadiet. Det nevnes imidlertid at reinen heller ikke i uke 5-8 skal befinne seg i området. Selv med en slik samlet våpenflyvningsaktivitet som formentlig vil forekomme i Halkavarre neste år, finner retten ikke at det er tilstrekkelig sannsynliggjort at dette vil gripe slik inn overfor reindriften at det rettslig sett er påkrevd med ekspropriasjon. Det er etter rettens syn kun tale om en forholdsvis beskjeden og lite inngripende utvidelse av allerede lovlig virksomhet. Retten kan heller ikke se at det forhold at flyene ved enkelte våpenflyvninger går ned i lav høyde flere kilometer fra målet og således medfører forstyrrelser over et større område enn selve nedslagsfeltet, endrer på dette. Videre har saksøker anført at det foreligger planer om at våpenflyvningene i Halkavarre skal utvides til et nivå opp mot 22 uker årlig. Retten kan etter bevisførselen ikke se at det er sannsynlig at noen slik økning vil finne sted.

For så vidt gjelder øvelsen "Snow-geese" og det forhold at også britiske fly deltar i denne, vil retten bemerke at det avgjørende for om reindriftens rettigheter skal anses krenket må være den totale belastningen på reindriften. Om det ved øvingsaktiviteter deltar også allierte fly blir etter rettens syn ikke rettslig relevant.

Videre har saksøker anført at den militære aktivitet som foregår i Halkavarre og den opptrapping som nå skjer, innebærer en krenkelse av den samiske reindrifts folkerettslige vern. Det er særlig FN-konvensjonen av 1966 om sivile og politiske rettigheter av 1966 (SP) art. 27, som er gjort gjeldende. Bestemmelsen fastslår at minoriteter ikke skal nektes retten til bl.a. å dyrke sin egen kultur. Konvensjonen gjelder som norsk lov og har forrang dersom det kan konstateres motstrid, jfr. menneskerettsloven §§ 2 og 3. Et synspunkt som det synes å være rettslig aksept for er at bestemmelsen gir et vern mot statlig inngripen i levevilkårene for en minoritet av en slik tyngde at det ikke er grunnlag for å dyrke dennes kultur. Retten deler saksøkers syn om at bestemmelsen oppstiller en skranke for statens handlefrihet, jfr. også Hans P. Graver og Egil Ulfstein: Folkerettslig vurdering av forslaget til ny Finnmarkslov av 05. november 2003. Ethvert inngrep rammes imidlertid ikke. Erik Møse skriver således i sin bok "Menneskerettigheter" på side 534 at:

"Alvorlige inngrep i muligheten til å fortsette urfolks tradisjonelle næringsliv kan krenke art. 27."

Tilsvarende synspunkt gis til kjennet i NOU 1997: 5 (Urfolks landrettigheter etter folkerett og utenlandsk rett) på side 59. For så vidt gjelder etableringen av Halkavarre skytefelt og den militære virksomhet frem til 2001, finner retten i det vesentlige å kunne tiltre Hammerfest namsretts vurderinger i kjennelsen av 2001, jfr. side 16 og 17 i rettsboken, hvor det ikke ble konstatert krenkelse. Det retten imidlertid må ta stilling til, er om den påviste økning av militær flybombeaktivitet fra 2001 og frem til i dag, og likeledes den planlagte utvidelsen til neste år, vil innebære at den samlede belastning på reindriften utgjør en nektelse av samenes rett til å dyrke deres kultur. Retten kan ikke se at det er sannsynliggjort at så er tilfelle. Det vises her igjen til betraktningene ovenfor om at det ikke skal være rein i området når øvelsene "Snow-geese" og "Snow-factor" skal foregå. Det vises også til at det er tale om en forholdsvis beskjeden økning av flyaktivitet. Ved vurderingen må det også vektlegges

at den samlede militære aktivitet i Halkavarre har gått betydelig ned de senere år, og at den samiske reindriften i distriktet synes å ha utviklet seg i tråd med sammenlignbare distrikt i Øst-Finnmark.

Når det gjelder ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk, så er denne ikke inkorporert i norsk rett. Utgangspunktet her blir således at denne kun får betydning som en tungtveiende tolkningsfaktor ved fastleggelsen av intern rett. Retten kan imidlertid ikke se at det er sannsynliggjort at pågående og kommende flybombeaktivitet i Halkavarre skytefelt, vil overskride grensene for det vern, som samene i kraft av deres status som urfolk, nyter etter konvensjonens art.14. For øvrig vises det til Hammerfest namsretts kjennelse av 2001 (side 17 i rettsboken), som retten i det vesentlige kan tiltre.

Saksøker har som nevnt også anført at dersom ekspropriasjonstillatelse blir gitt, vil det bli reist ugyldighetsinnsigelse, da dette vil stride mot folkerettens minoritetsvern. Retten mener at saksøkeren vil ha mulighet til å nå frem med en slik innsigelse. Ut fra foreliggende opplysninger kan imidlertid heller ikke dette etter rettens syn anses som tilstrekkelig sannsynliggjort. Retten nevner videre at på nåværende tidspunkt vil dette prinsipielt være å anse som et hypotetisk rettsforhold, ettersom det fordrer at Forsvaret velger å gå til ekspropriasjonssak og likeledes at det blir gitt slik tillatelse. Retten kan derfor ikke under noen omstendighet se at denne anførsel kan representere en sannsynliggjøring av et aktuelt rettslig krav.

Retten har etter dette ikke funnet at saksøker har sannsynliggjort et rettskrav, som tilsier at Forsvarets aktivitet i Halkavarre er uhjemlet og således kan kreves stanset.

Ut fra den tvil som har vært tilstede om sannsynliggjøring av kravet, legger retten til at det etter de foreliggende opplysninger heller ikke kan sies å være sannsynliggjort noen sikringsgrunn. Den flybombeaktivitet som skal skje de kommende dager og likeledes den aktivitet det er holdepunkter for at skal skje i fremtiden, vil etter rettens syn ikke nødvendiggjøre en midlertidig ordning av det omtvistede rettsforhold for å avverge noen "vesentlig skade eller ulempe" eller "voldsomheter", jfr. tvfl § 15, 1, ledd bokstav b). Riktignok synes det ikke tvilsomt at skadevirkningene og ulempene for reindriftnæringen, som følge av den militære aktivitet i Halkavarre, er

betydningsfulle. Retten kan imidlertid ikke se at det er sannsynliggjort at lovens krav er oppfylt. Det vektlegges i denne sammenheng at de sikkerhetsmessige og miljømessige sider ved våpenflyvningene synes å være vel ivarettatt av Forsvaret.

Betydning får det også at de to nye øvelsene – "Snow-geese" og "Snow-factor" – som nevnt vil foregå i et tidsrom hvor det ikke skal være rein i området. Videre gjentas de forhold at aktiviteten i Halkavarre samlet sett i dag er langt mindre enn den var tidligere og at utviklingen av så vel reintall som slaktevekt innenfor Reinbeitedistrikt 14 A, ikke skiller seg nevneverdig fra sammenlignbare reinbeitedistrikt i Øst-Finnmark.

Retten kan endelig ikke se at det er sannsynliggjort sikringsgrunn etter tvfl § 15-2, 1. ledd bokstav a). Dette har partene heller ikke vært nevneverdig inne på, slik at denne ikke kommenteres nærmere.

Helhetsvurderingen vedrørende tvfl § 15-2, 2. ledd knyttes heller ingen kommentarer til.

Saksøkerens begjæring om midlertidig forføyning blir etter dette ikke å ta til følge.

Avslutningsvis bemerkes at så vel sakens rettslige som faktiske kompleksitet, tilsier at det omtvistede rettsforhold bør bli brakt inn for domstolene som ordinær sak, hvor den kan bli gjenstand for en langt grundigere behandling enn hva tilfellet er ved en midlertidig forføyning.

4. Saksomkostninger

Staten har nedlagt påstand om saksomkostninger. Etter tvfl § 3-4 gjelder tvistemålsloven (tvml) kapittel 13 tilsvarende. Saksøker har tapt saken fullstendig, og skal da etter tvml § 172, 1. ledd som hovedregel erstatte saksøkerens omkostninger ved saken. Etter rettens syn har imidlertid saken reist slik tvil at det var rimelig grunn til å begjære midlertidig forføyning, og likeledes at det delvis kan legges saksøkte til last at saken kom for retten. Retten har derfor kommet til at hver av partene bør bære sine egne saksomkostninger, jfr. unntaksregelen i tvml § 172, 2. ledd.

Slutning:

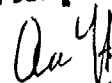
1. Staten v/Forsvarsdepartementet frifinnes.
2. Hver av partene bærer sine saksomkostninger.

Retten hevet

Morten Kjær Enger

Kjennelsen forkynnes for partene ved deres prosessfullmæktiger.

Rett kopi bekreftes

Sign.:
Hammerfest tingrett